Bijlage 5: De Quickscan

Ontwerpend onderzoek naar mogelijkheden van meervoudig ruimtegebruik en functiecombinaties

Nationaal Programma
Regionale
Energie
Strategie

Bright

GENERATION .ENERGY

FABRICations.

van Paridon · de Groot

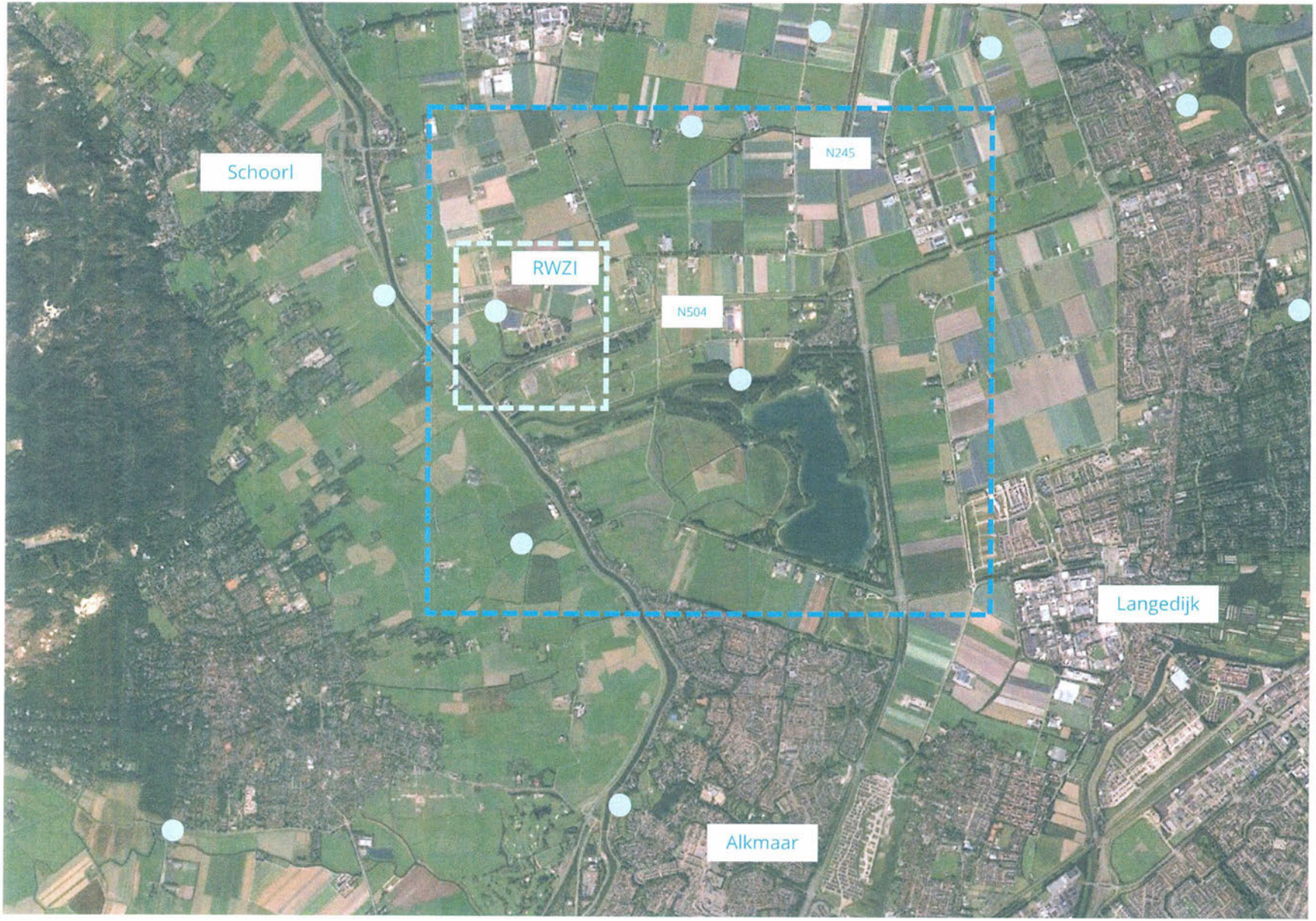

RES zoekgebied
Windturbines bij RWZI van waterschap HHNK voor eigen energievraag (op drie na grootste energieverbruiker in N-H)

Ca. 1.400 gemalen (groot en klein) in Noord-Holland

Relatie met recreatieschap

Partners

Geestmerambacht
RES Noord-Holland Noord

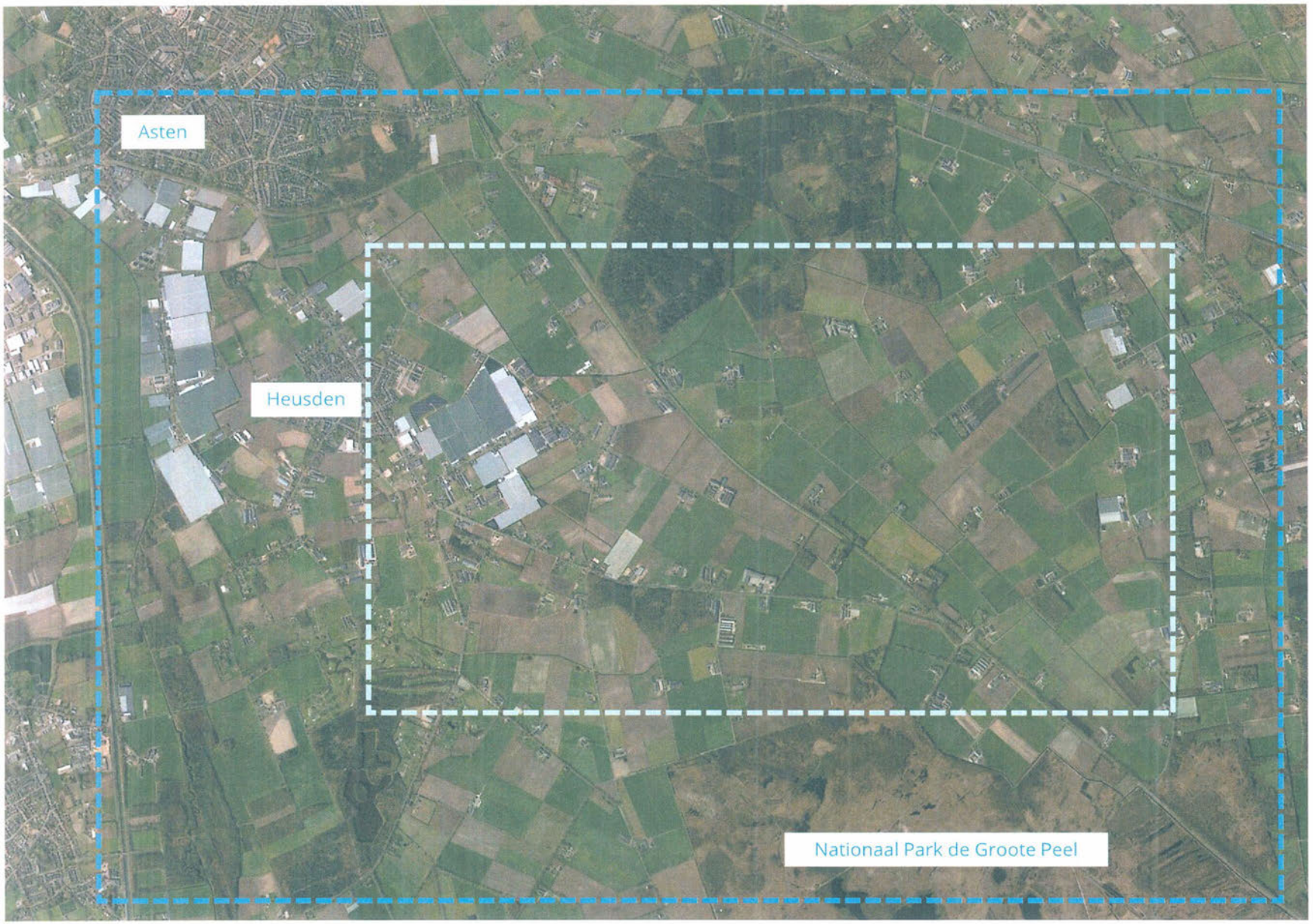

RES zoekgebied

NOVI-gebied De Peel

50ha zonneveld

Mogelijkheid voor extensivering landbouw

Natuurontwikkeling en – verbindingen rondom Nationaal Park

Terugdringen stikstofuitstoot, bodemherstel en tegengaan verdroging

Partners

Asten
RES MRE

RES zoekgebied voor wind (3 turbines)

Verduurzaming glastuinbouwgebied vraagt groene stroom (ipv WKK's) en aansluiting warmtenet ter vervanging van gas

Partners

Alton
RES Noord-Holland Noord

RES-zoekgebied wind

Aanleg zonnepark(en) en nieuw TenneT-station voor ontsluiting Zeeland

Ontwikkeling nieuw bio-based bedrijventerrein

Historische polder en omliggende natuur

Nog geen gebiedsvisie
Locatiekeuze en koppelkansen?

Partners

Auvergnepolder
RES West-Brabant

De cases: selectie en observatie

Na bestudering van de ingediende casussen en eerste gespreksronden komen een aantal zaken terug. Allereerst valt op dat de zoektocht naar 'meervoudig ruimtegebruik' breed geïnterpreteerd wordt. Er zijn weinig/geen vragen naar meervoudig ruimtegebruik in de meest letterlijke zin van het woord: energieopwekking en een andere functie op dezelfde vierkante meters.

Meermaals gaat het over een bredere inpassingsvraag: hoe zorgen we dat we de geambieerde windmolens/ zonnepanelen kwijt kunnen in een bepaald gebied? Dat wil niet zeggen dat daarmee geen relevante kans of vraag naar meervoudig ruimtegebruik wordt geponeerd, maar het noodt in dit traject wel tot scherpte in hoe we de opgaven aanvliegen.

In de ingediende casussen komt een aantal thema's naar voren waar tegen aan gelopen wordt. Op hoofdlijnen kunnen we een aantal hindernissen formuleren die meervoudig ruimtegebruik in de weg staan.

Algemene bevindingen

Casussen die direct raken aan kansen voor meervoudig ruimtegebruik zijn:

Meervoudig ruimtegebruik als **breekijzer voor gebiedsontwikkeling** - in een aantal gebieden komen vele opgaven samen: energieopwekking, landbouwtransitie, natuurontwikkeling, ruimte voor economische activiteiten, etc. Binnen het kader van deze studie proberen we deze vragen bij uitwerking te beperken tot één kansrijke ruimtelijke combinatie.

Meervoudig ruimtegebruik in relatie tot **financiële verevening** en SDE-subsidies is een interessant vraagstuk omdat er nu weinig middelen zijn om de extra opbrengsten uit energieopwekking lokaal in te zetten, en vooral om deze te gebruiken om de opwekking zélf beter te ontwerpen of te gebruiken voor meervoudig ruimtegebruik.

Om energieopwekking te combineren met andere vormen van ruimtegebruik, kan het aantrekkelijk zijn om technieken in **een 'tussenschaal' toe te passen** die nu financieel en voor wat betreft regelgeving en subsidiering tussen wal en schip vallen. Denk bijvoorbeeld aan kleinere windmolens om in een specifieke locatie gebonden energievraag te voorzien.

Algemene bevindingen

Daarnaast kwamen de volgende vraagstukken aan bod, die vooral relatie hebben met het proces en realisatie. Dit zijn thema's die op zichzelf zeer complex zijn, of binnen andere programma's verkend worden:

In meerdere cases wordt meervoudig ruimtegebruik en goede inpassing gezien als een **mogelijkheid om draagvlak voor energieopwekking te verbeteren**. Andersom is draagvlak meer een beperking voor (grootschalige) energieopwekking op zich, en niet voor het al dan niet toepassen van meervoudig ruimtegebruik.

Vooral in gebieden met intensief gebruik, zoals woonwijken, is het eindbeeld van de energietransitie voorzien al een grote uitdaging, maar de weg er naartoe is zo mogelijk nog lastiger: **het transitiepad**. We komen in 'de grote verbouwing' van Nederland terecht. Wat betekent het transitiepad voor mogelijkheden van meervoudig ruimtegebruik en energieopwekking?

Case Bergen op Zoom Biobased bedrijventerrein en RES opgave

Bright
Generation.Energy

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon de Groot

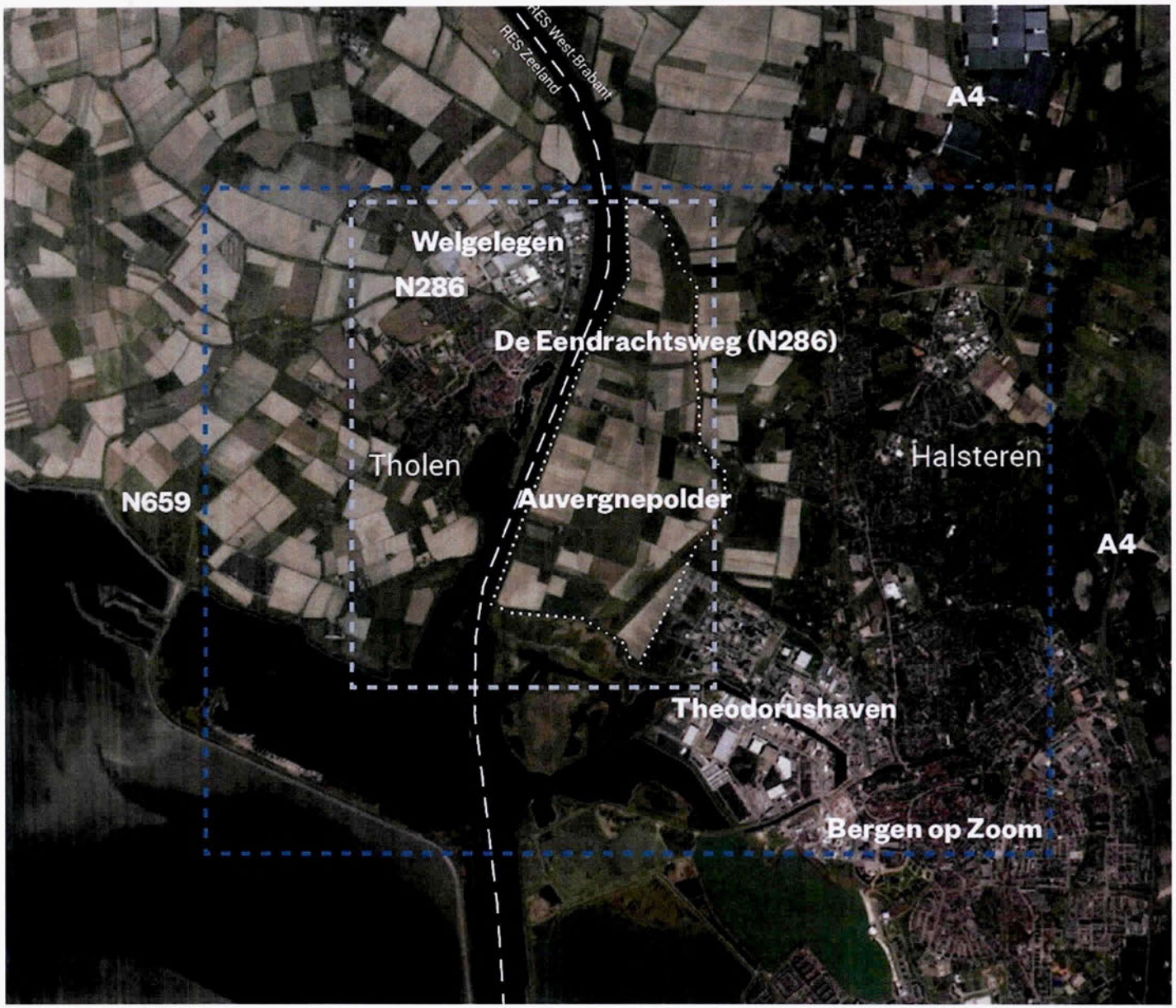

In de Auvergnepolder komen meerdere opgaven samen. De gemeente Bergen op Zoom heeft de ambitie een 'biobased bedrijventerrein' te ontwikkelen en dit te combineren met windturbines om invulling te geven aan een zoekgebied van de RES West-Brabant. In de beschrijving van de casus door de gemeente Bergen op Zoom werden ook natuurdoelen beschreven voor het gebied. TenneT is voornemens in de buurt van de polder een onderstation te ontwikkelen waarmee een logische koppeling te maken is. Het grootste deel van het gebied is nu nog in eigendom van een of meerdere agrariërs. TenneT heeft de grondposities voor het onderstation al wel verworven.

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon de Groot

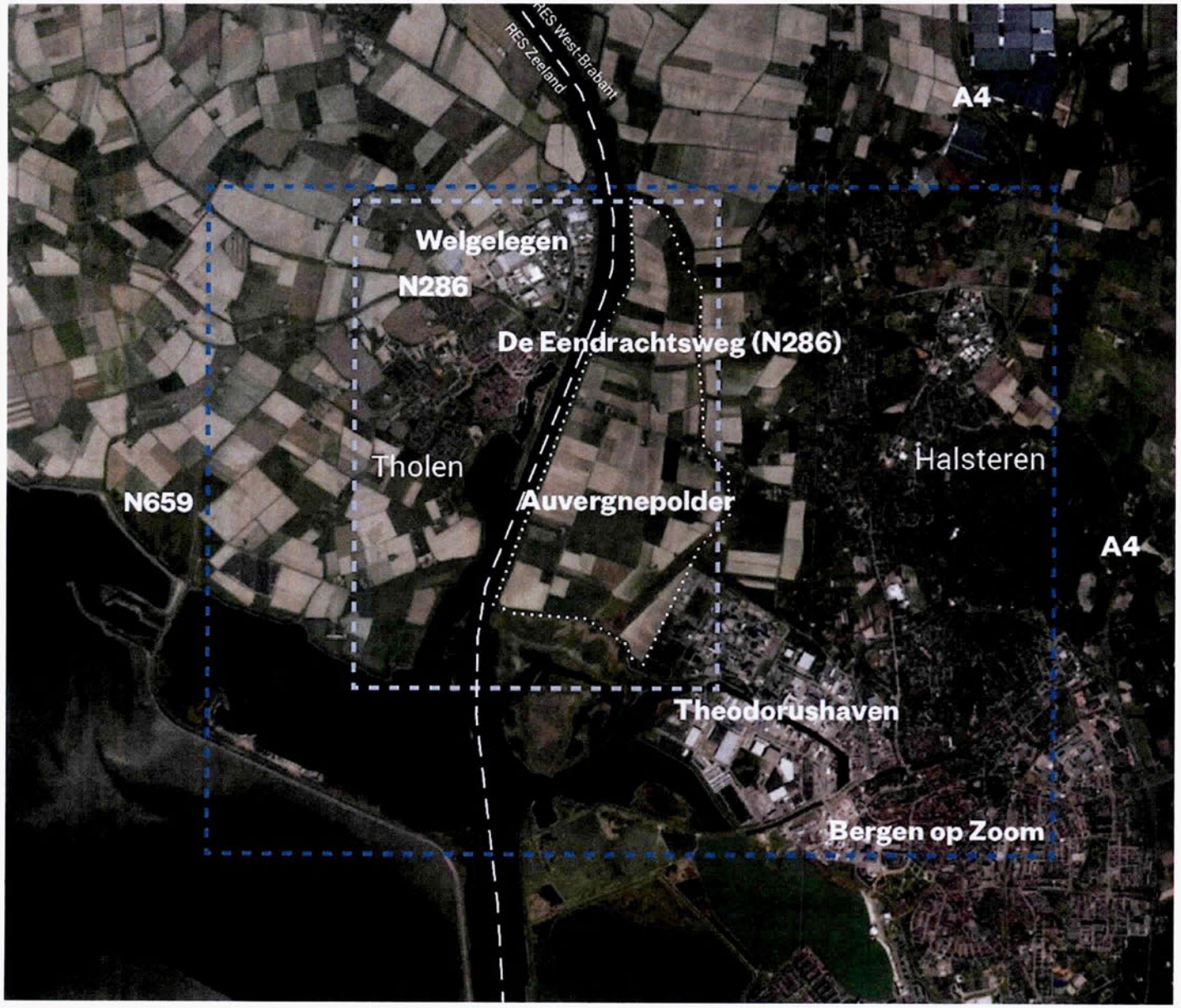

Zeeland en Tholen

De Auvergnepolder ligt weliswaar binnen de gemeente Bergen op Zoom, maar ligt op dermate grote afstand dat van een ruimtelijke relatie geen sprake is. Het is dan ook logisch de buurgemeente bij de casus te betrekken.

De gemeente Tholen heeft in een reactie op de RES West- Brabant aangeven dat ontwikkeling van windturbines in het noordelijk deel van de Auvergnepolder zoals beschreven in de RES onwenselijk is. De ambitie in de Auvergnepolder zou strijdig zijn met de – reeds in ontwikkeling zijnde – ambities van Tholen voor een aantal windturbines aan de Zeelandse zijde van het Schelde Rijnkanaal.

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon de Groot

1. Gebiedsverkenning – Het in kaart brengen van landschappelijke kenmerken, relatie met andere bedrijfslocaties. Het beschrijven van de deelopgaven op hoofdlijnen en het in beeld brengen van de onderlinge invloed die de deelopgaven op elkaar hebben.

2. Scenario's - Verkenning van de invulling van de opgaven. Steeds een verschillende deelopgave wordt als uitgangspunt genomen. De voor- en nadelen worden verkend.

3. Afweging - Op basis van de scenario's een aantal keuzes en startpunten destilleren.

Gebiedsverkenning - Landschap

Keuze
Uitbreiden natte natuur rondom de kreken of op de Brabantse Wal

Heeft invloed op

Plaatsing windturbines (Door aanwezigheid vogels in natte natuur)

Type en hoeveelheid extra biodiversiteit

Landschappelijke inpassing

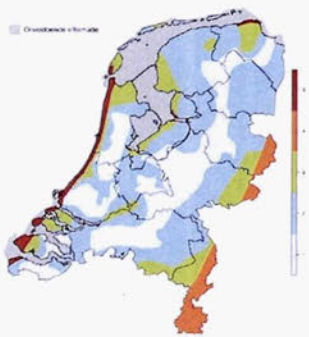

Kaart met treksterkte vogels over Nederland, zie ook: https://www.sovon.nl/nl/publicaties/achtergronddocument-windenergie-gevoeligheidskaart-vogels

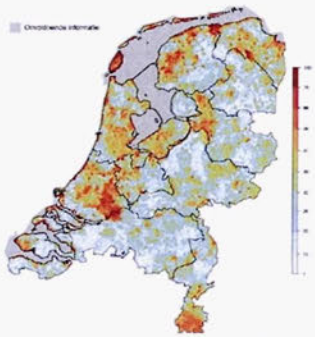

Kaart met gevoeligheid vogels voor windturbines, zie ook: https://www.sovon.nl/nl/publicaties/achtergronddocument-windenergie-gevoeligheidskaart-vogels

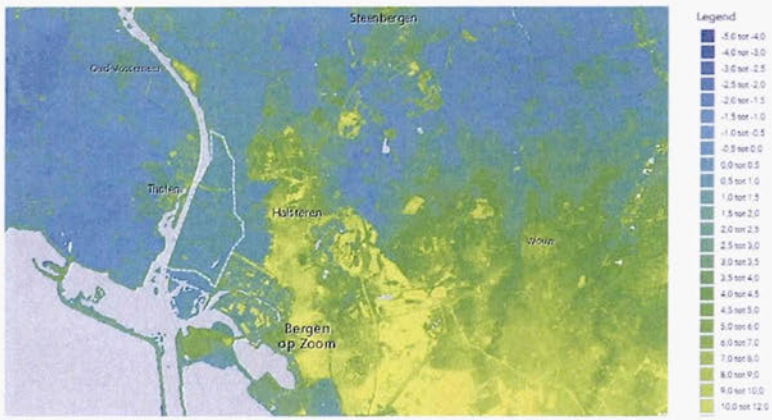

Hoogtekaart - De Brabantse Wal is duidelijk zichtbaar

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon / de Groot

Gebiedsverkenning – (Biobased) Industrie

Biobased economy
In de omgevingsvisie van Bergen op Zoom wordt biobased economy beschreven als een industrie waarvan *"de grondstoffen van een te ontwikkelen product een natuurlijke oorsprong hebben. Daardoor zijn deze materialen ook altijd biologisch afbreekbaar en – mits niet onverstandig gebruikt – onschadelijk voor mens en milieu. Bij het zoeken naar meer milieuvriendelijke producten speelt innovatie een zeer belangrijke rol."**

Dit betekent dat een grote variatie aan bedrijvigheden in potentie binnen de ambitie van biobased industrie vallen, varierend van diensten tot zware industrie. Dit betekent dat de locatiekeuze waarschijnlijk invloed heeft op het type industrie dat aangetrokken kan worden. Zo heeft een aantal zoekgebieden geen verbinding met een haven en wordt een aantal ontsloten door wegen die de maximale capaciteit hebben bereikt.

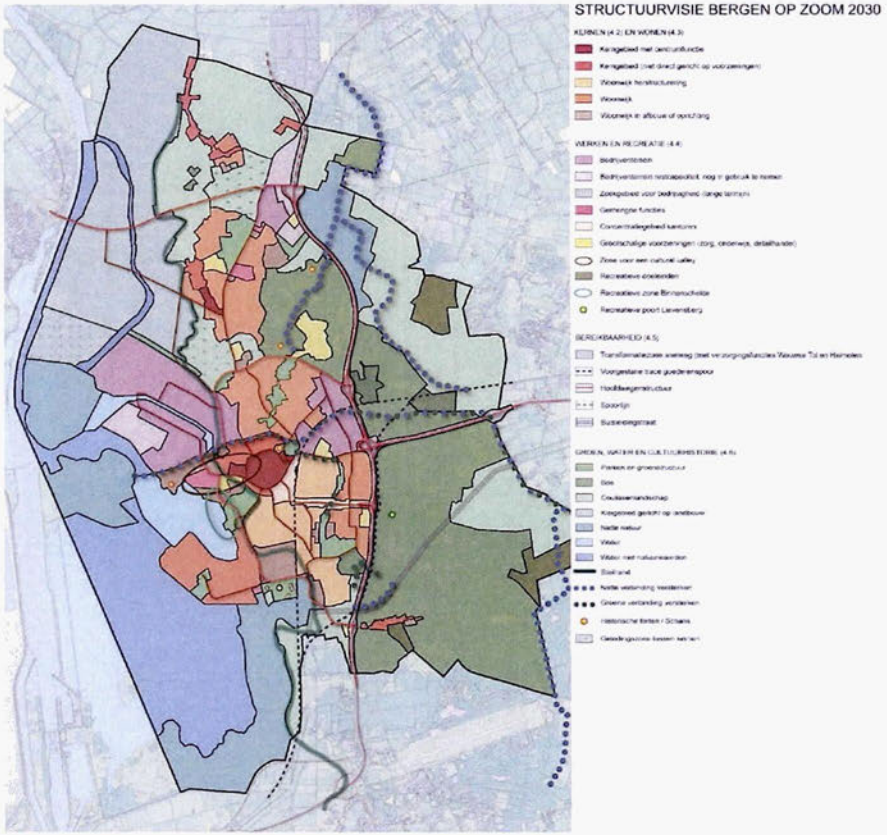

Toekomstbeeld voor 2030 uit de structuurvisie van Bergen op zoom, met in lichtpaars de bedrijventerreinen met restcapaciteit en in paars gestippeld de zoekgebieden voor bedrijvigheid

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon de Groot

Concept-RES West-Brabant

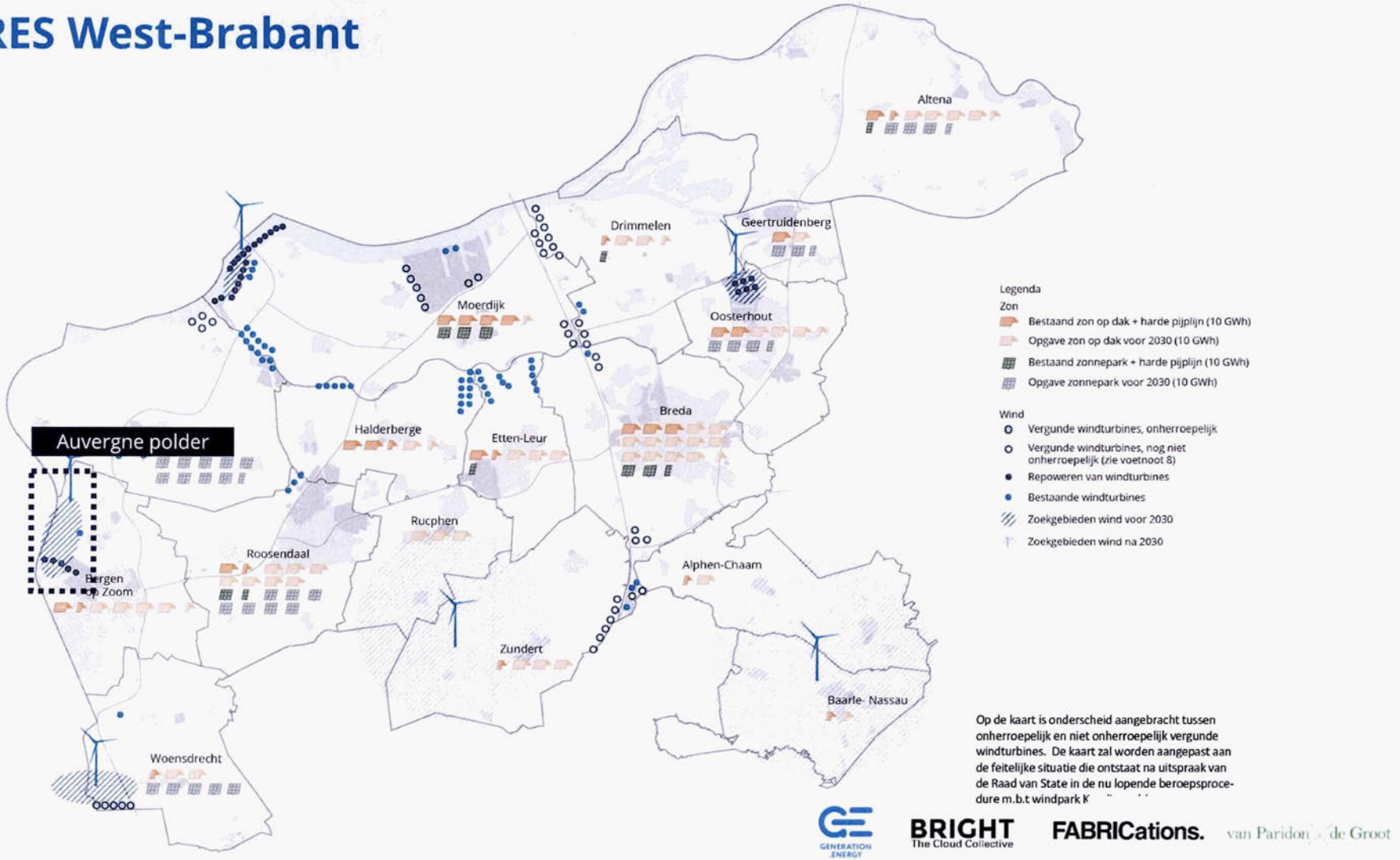

Op de kaart is onderscheid aangebracht tussen onherroepelijk en niet onherroepelijk vergunde windturbines. De kaart zal worden aangepast aan de feitelijke situatie die ontstaat na uitspraak van de Raad van State in de nu lopende beroepsprocedure m.b.t windpark K

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon de Groot

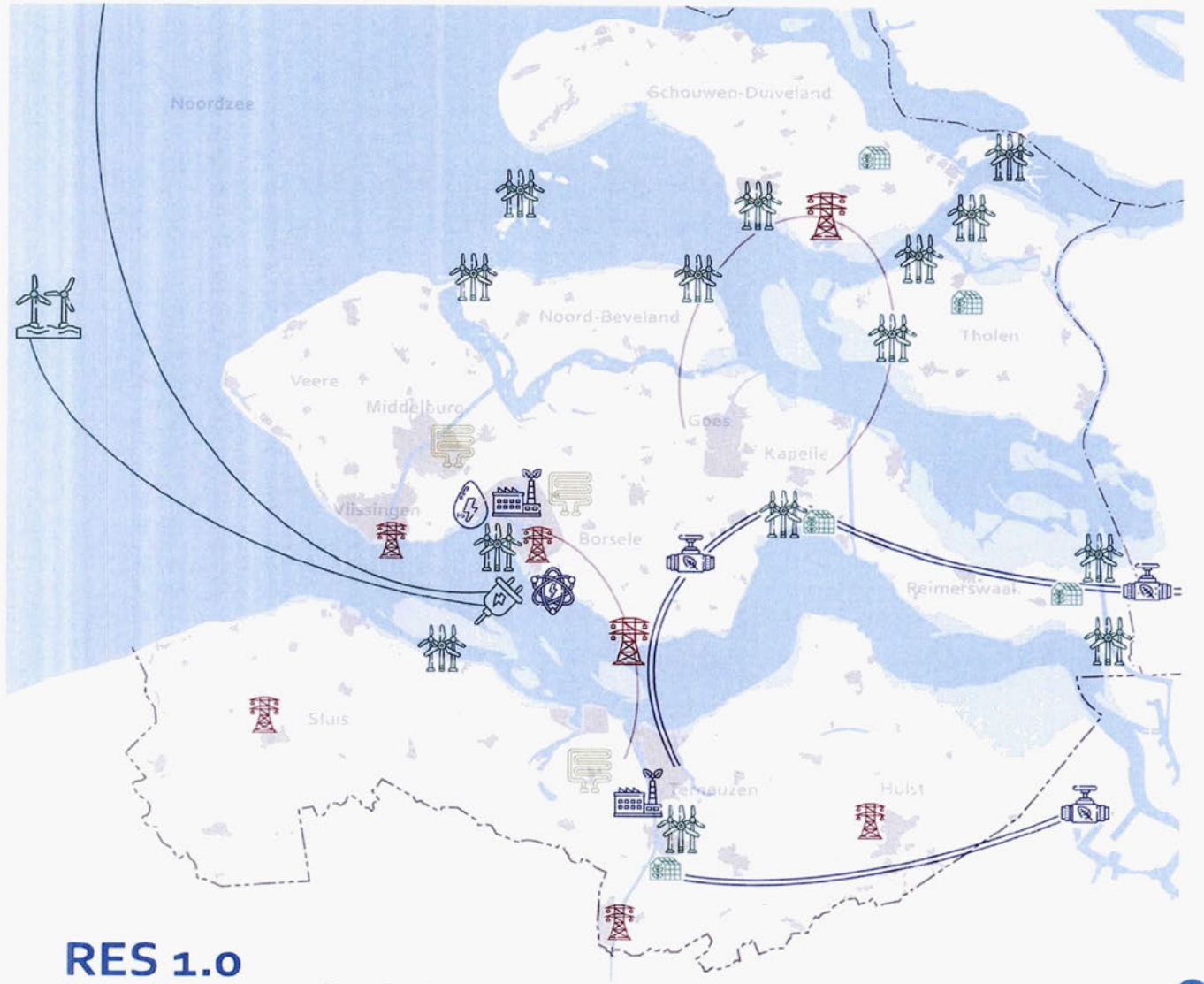

RES 1.0

Regionale Energiestrategie Zeeland

Zoekgebieden uit het RES 1.0 document van Zeeland.

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon + de Groot

Gebiedsverkenning - Energieopwek

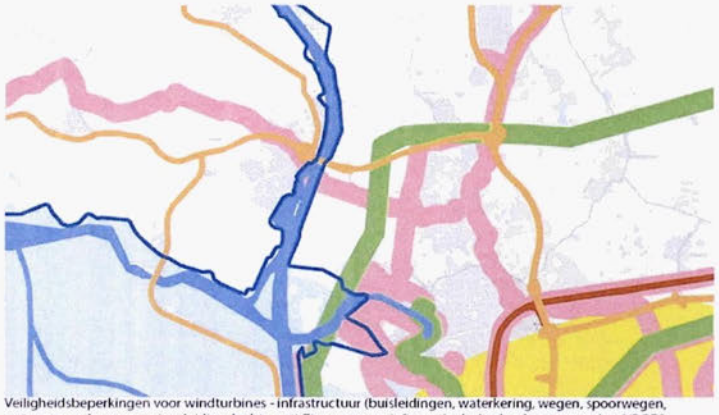

Veiligheidsbeperkingen voor windturbines - infrastructuur (buisleidingen, waterkering, wegen, spoorwegen, waterwegen, hoogspanningsleiding, luchtvaart) Zie voor meer informatie de Analysekaarten van het NP RES: https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/analysekaarten+np+res/default.aspx

Toetsingsvlakken voor windturbines - Divers (NNN, stiltegebieden, N2000, werelderfgoed)
Zie voor meer informatie de Analysekaarten van het NP RES:
https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/analysekaarten+np+res/default.aspx

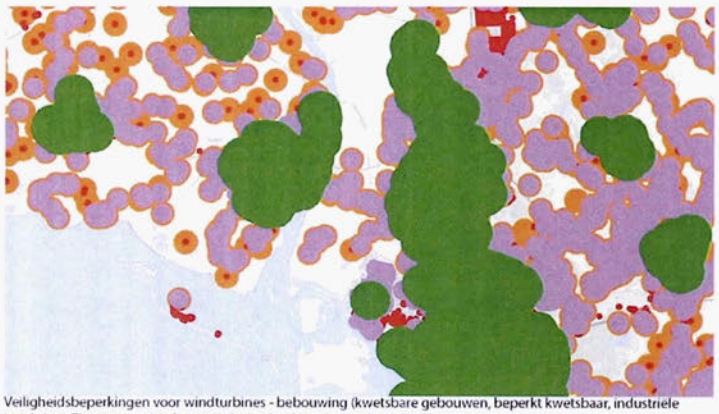

Veiligheidsbeperkingen voor windturbines - bebouwing (kwetsbare gebouwen, beperkt kwetsbaar, industriële inrichting) Zie voor meer informatie de Analysekaarten van het NP RES:
https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/analysekaarten+np+res/default.aspx

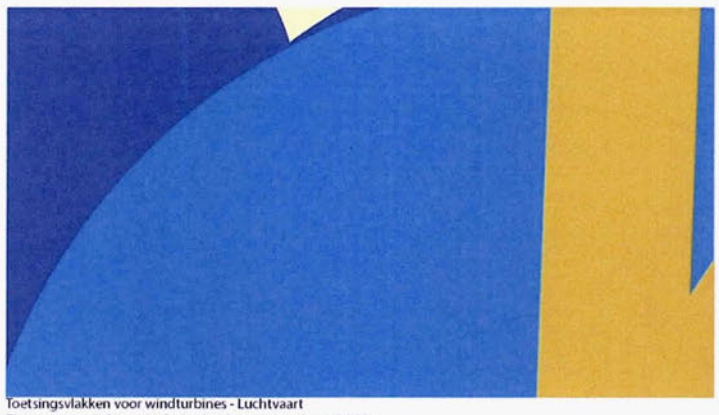

Toetsingsvlakken voor windturbines - Luchtvaart
Zie voor meer informatie de Analysekaarten van het NP RES:
https://www.regionale-energiestrategie.nl/ondersteuning/analysekaarten+np+res/default.aspx

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon de Groot

Gebiedsverkenning - Onderstations

Keuze
Vijf zoeklocaties Tennet

Heeft invloed op

- Mogelijkheid uitbreiding industrie
- Invloed op de tracekeuze
- Mogelijkheid voor windturbines in Tholen
- Locatie van nieuwe windturbines in Bergen op Zoom (aansluitkosten)
- Invloed op de locatie en/of het type bio-based industrie
- Landschappelijke inpassing

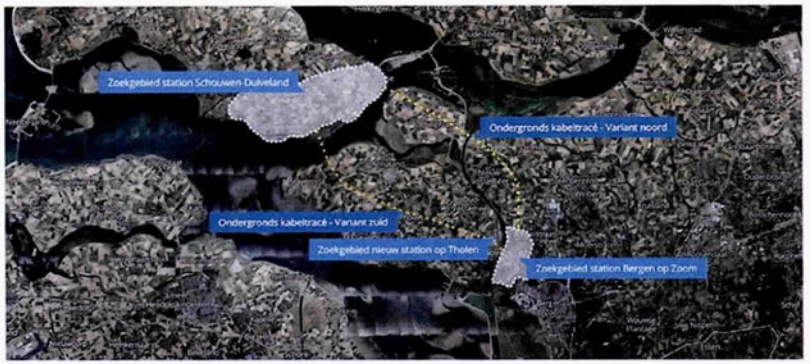

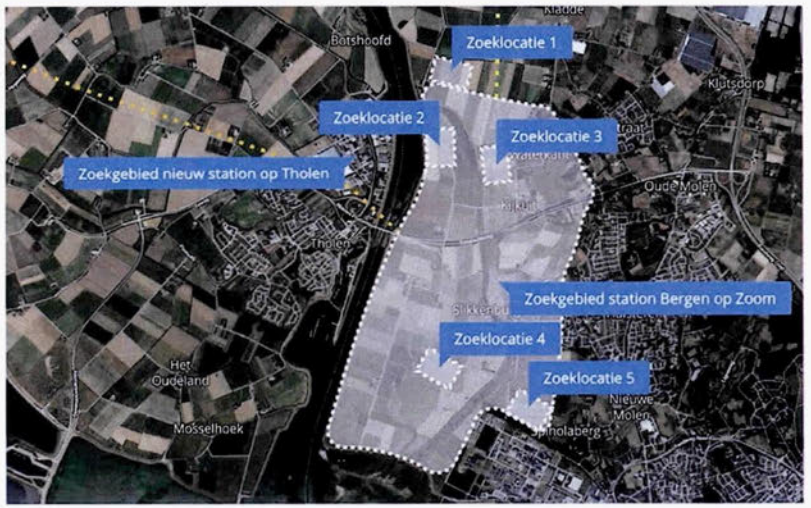

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon de Groot

Gebiedsverkenning – de keuzes

Landschap en biodiversiteit

Keuze
Uitbreiden natte natuur rondom de kreken of op de Brabantse Wal

Heeft invloed op

- Plaatsing windturbines (Door aanwezigheid vogels in natte natuur)
- Type en hoeveelheid extra biodiversiteit
- Landschappelijke inpassing

Zoeklocaties Tennet

Keuze
Vijf zoeklocaties Tennet

Heeft invloed op

- Mogelijkheid uitbreiding industrie
- Invloed op de tracekeuze
- Mogelijkheid voor windturbines in Tholen
- Locatie van nieuwe windturbines in Bergen op Zoom (aansluitkosten)
- Invloed op de locatie en/of het type bio-based industrie
- Landschappelijke inpassing

Biobased bedrijventerrein

Keuze
Locatie uitbreiding industrie in de Auvergnepolder noord of zuid, de Theodorushaven of bij de bestaande industriegebieden

Heeft invloed op

- Capaciteit infrastructuur
- Landschappelijke inpassing
- Kwaliteit entree Tholen

RES opgave

Keuze
Vervangen huidige windturbines of plaatsen op nieuwe locatie, meerdere plaatsingsmogelijkheden binnen de RES zoekgebieden, combineren RES-opgave of twee projecten.

Heeft invloed op

- Uitbreiding industrie (veiligheidsrestricties)
- Landschappelijke inpassing
- Biodiversiteit

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon × de Groot

Gebiedsverkenning - Overzicht

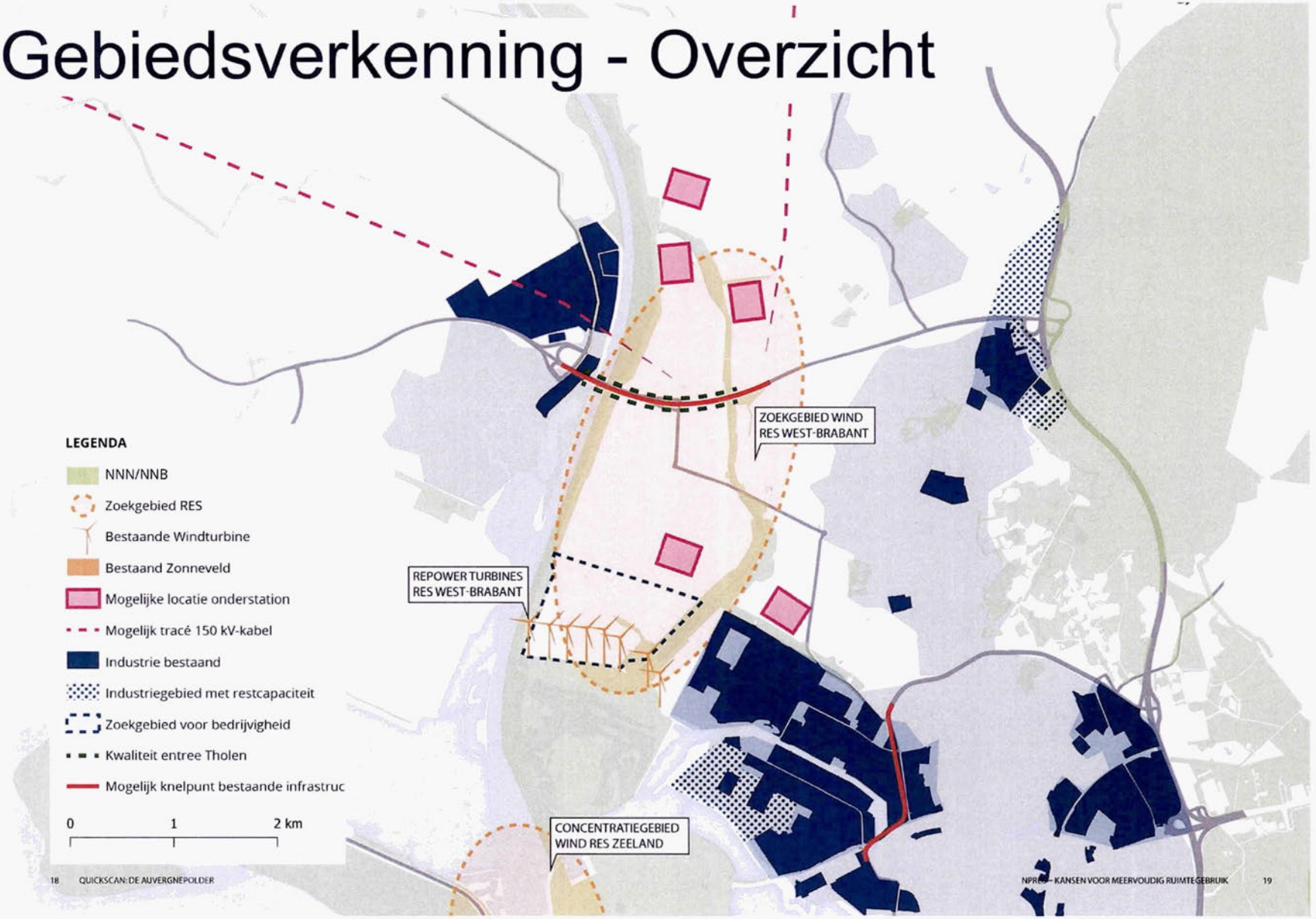

Scenarios - Aanpak

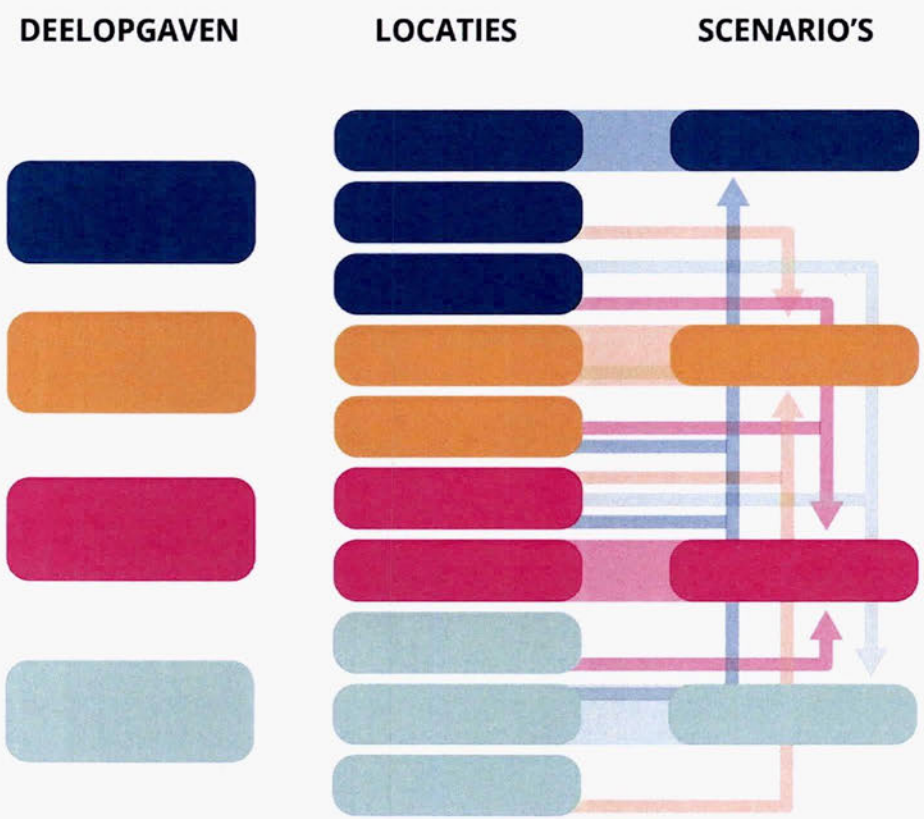

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon de Groot

Scenarios – Bestaande terreinen

Bestaande terreinen

Beschrijving

In dit scenario wordt de restcapaciteit van de bestaande bedrijventerreinen optimaal gebruikt. Het onderstation komt, in het midden van de terreinen, op een van de noordelijke locaties. De windopgave wordt geconcentreerd opgelost.

Pluspunten

- Waterontsluiting voor bedrijventerrein
- De Auvergnepolder blijft vrij van verdichting
- Versterking entree Tholen
- Zorgt voor diversiteit aan bedrijvigheid

Minpunten

- Afstand tussen onderstation, wind en industrie
- Minder ruimte voor industrie
- Windlocatie mogelijk nadelig voor trekvogels
- Verrommeling: overal komt wat

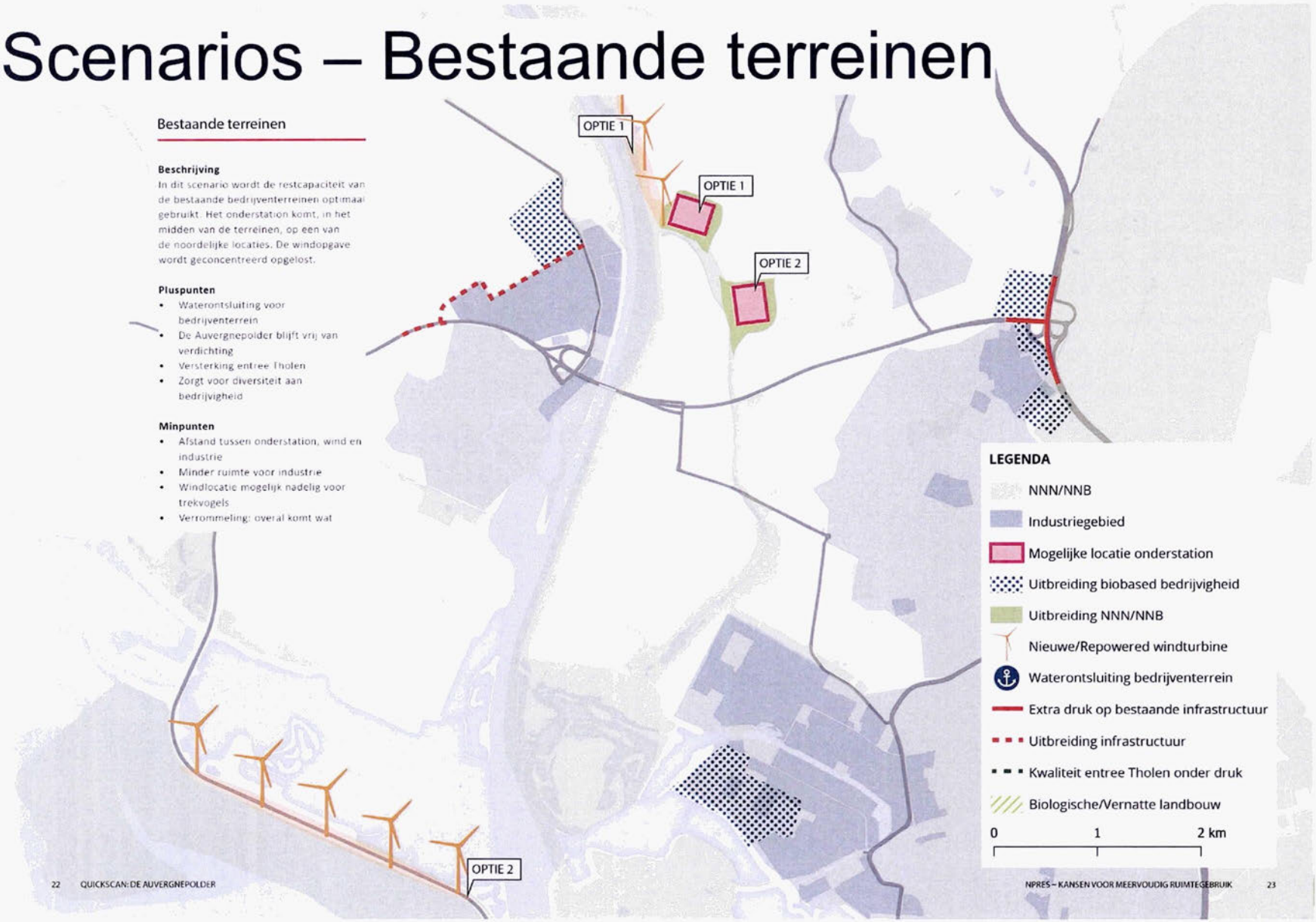

Scenarios – Havengebied

Havengebied

Beschrijving
Dit scenario gaat vooral uit van een herstructurering van de Theodorushaven. Ook in Welgelegen komt extra industrie. Het onderstation en de windturbines komen zo dicht mogelijk bij de haven.

Pluspunten
- Waterontsluiting voor bedrijventerrein
- De Auvergnepolder blijft vrij van verdichting
- Versterking entree Tholen
- Landschappelijk goed leesbaar/ begrijpelijk

Minpunten
- Minder ruimte voor industrie
- Ontsluiting bedrijven via wegen Bergen op Zoom
- Windlocatie mogelijk nadelig voor trekvogels.

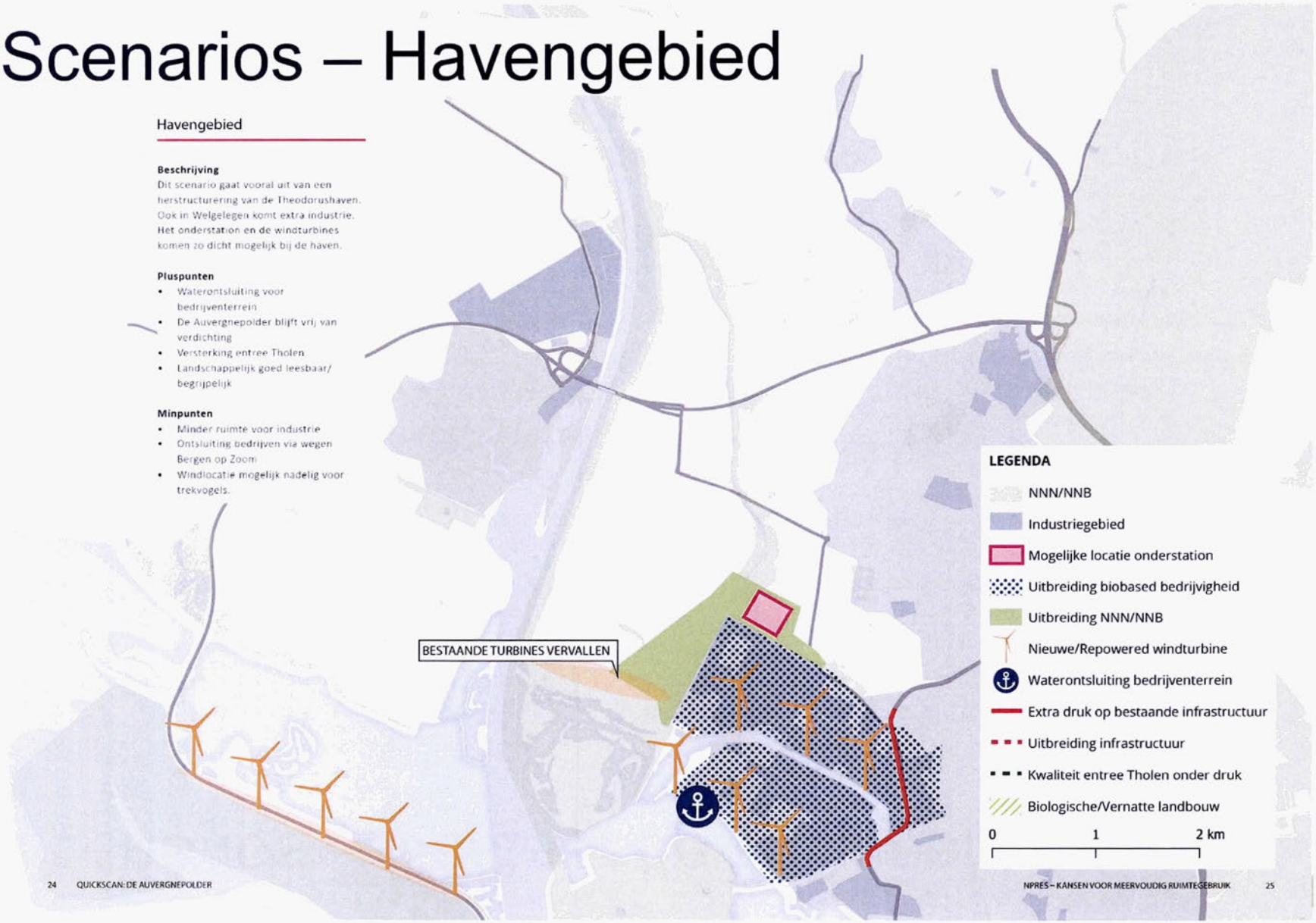

Scenarios – Landschap

Landschap

Beschrijving
In dit scenario is het landschap leidend. De natuur rondom de kreek wordt versterkt en verbonden met de biodiversiteit van de wal. Er komt ruimte voor industrie door een herstructurering van bedrijverenterreinen Welgelegen en Theodorushaven.

Pluspunten
- Waterontsluiting voor bedrijventerrein
- De Auvergnepolder blijft vrij van verdichting
- Versterking biodiversiteit
- Versterking entree Tholen

Minpunten
- Afstand tussen onderstation, wind en industrie
- Minder ruimte voor industrie
- Windlocatie mogelijk nadelig voor trekvogels.

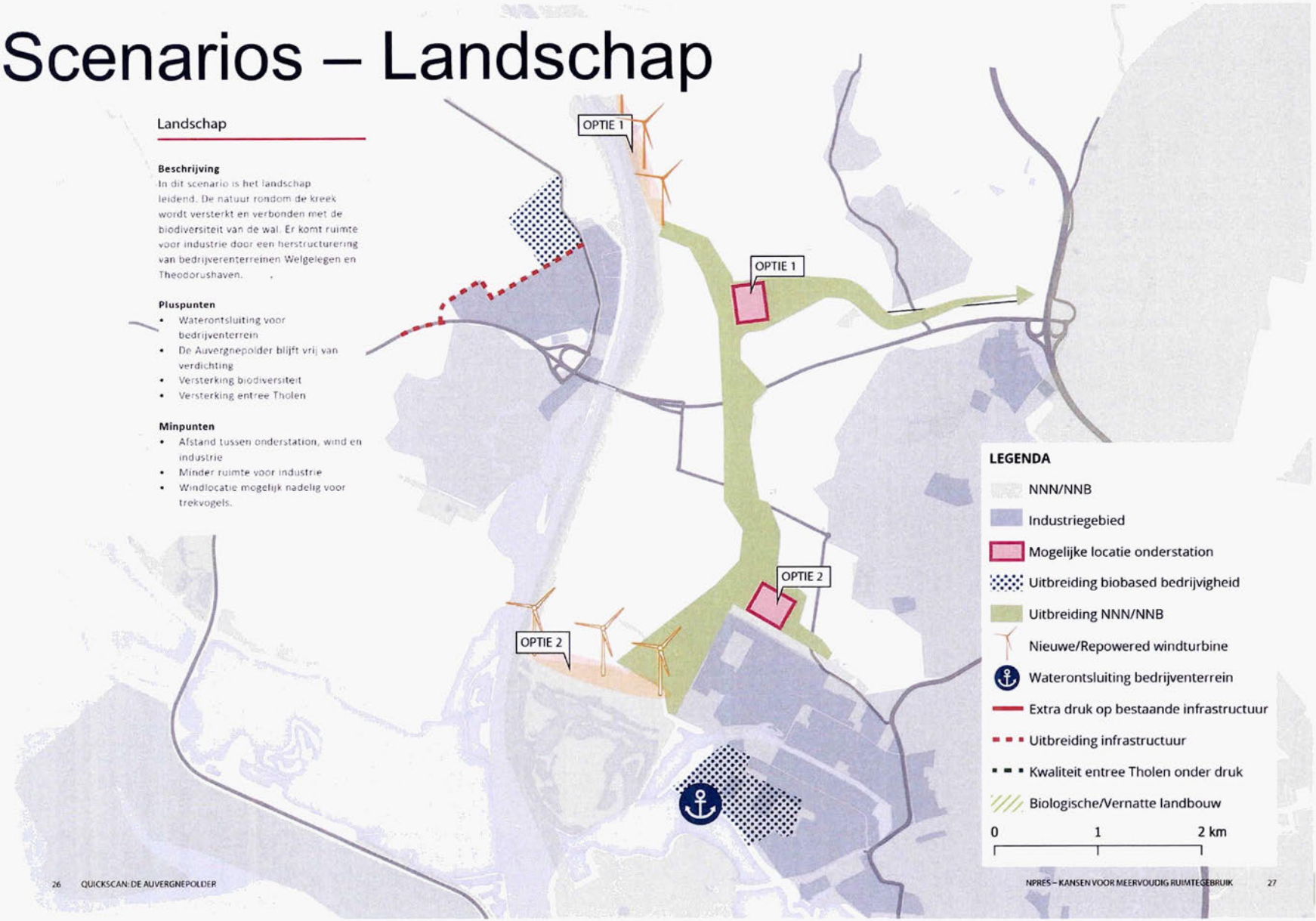

Scenarios – Onderstation noord

Onderstation Noord

Beschrijving

In dit scenario is de locatie van het onderstation aan de noordzijde het startpunt. De windturbines en het industrieterrein worden zo dicht mogelijk bij het onderstation gerealiseerd. Het geheel wordt ingepast in een groen raamwerk dat aansluit op de kreek.

Pluspunten

- Concentratie van onderstation, wind en industrie
- Het zuidelijk deel van de polder blijft vrij van verdichting
- Beperkte kosten voor aansluiten wind en industrie op electriciteitsnet

Minpunten

- Extra belasting van de Eendrachtweg
- Geen waterontsluiting voor bedrijventerrein
- Aantasting noordelijke polder
- Aantasting entree Tholen
- Windlocatie mogelijk nadelig voor trekvogels.

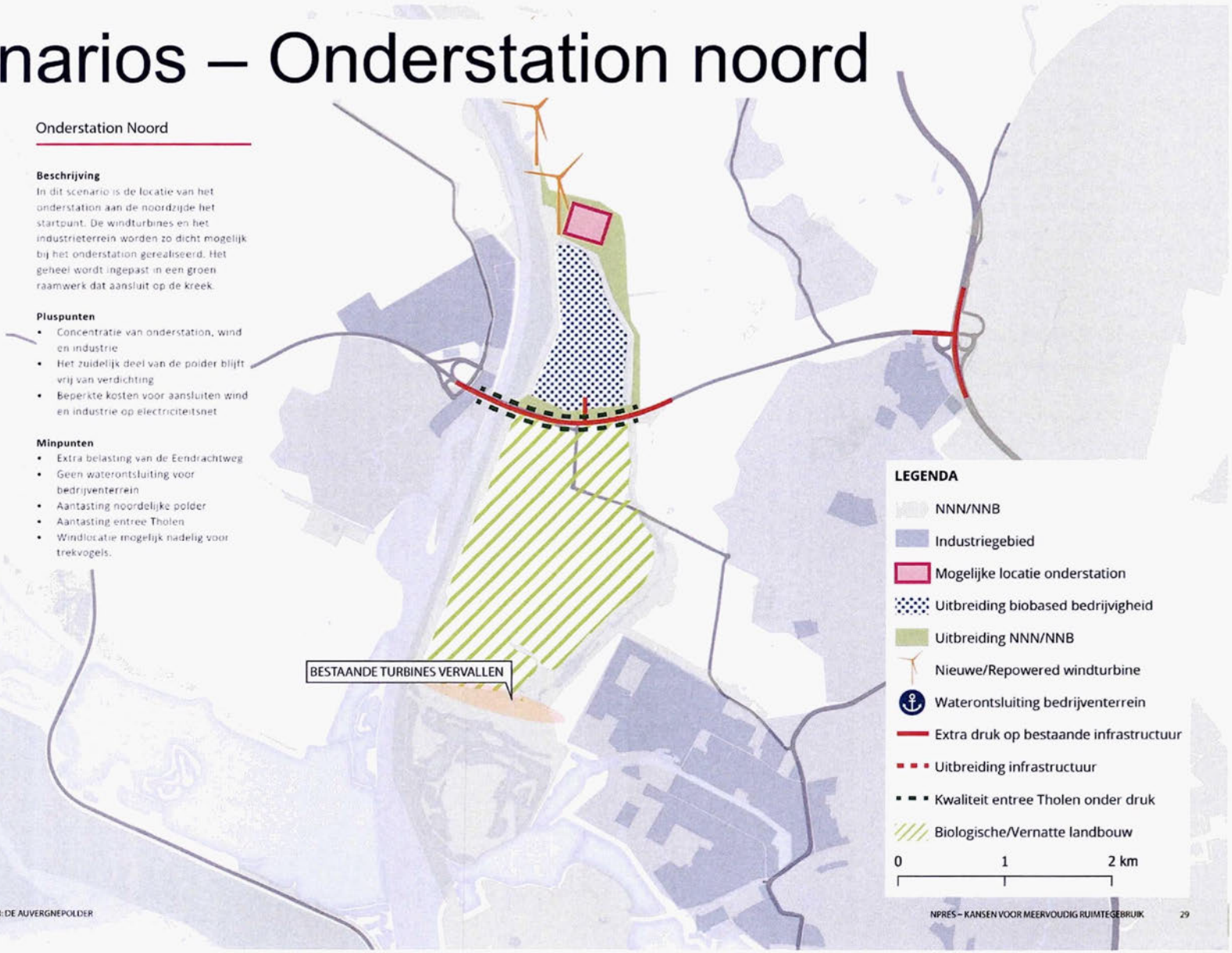

Scenarios – Onderstation zuid

Onderstation Zuid

Beschrijving
In dit scenario is de locatie van het onderstation aan de zuidzijde het startpunt. Het industrieterrein wordt zo dicht mogelijk bij het onderstation gerealiseerd. Windturbines staan als een grid op het terrein. Aan de noordkant is een groene buffer.

Pluspunten
- Concentratie van onderstation, wind en industrie
- Beperkte kosten voor aansluiten wind en industrie op electriciteitsnet

Minpunten
- Polder moet ontsloten worden (trekt waarschijnlijk meer ontwikkeling aan)
- Aantasting Auvergnepolder
- Windlocatie mogelijk nadelig voor trekvogels.
- Extra belasting van de Eendrachtweg
- Geen waterontsluiting voor bedrijventerrein
- Aantasting entree Tholen

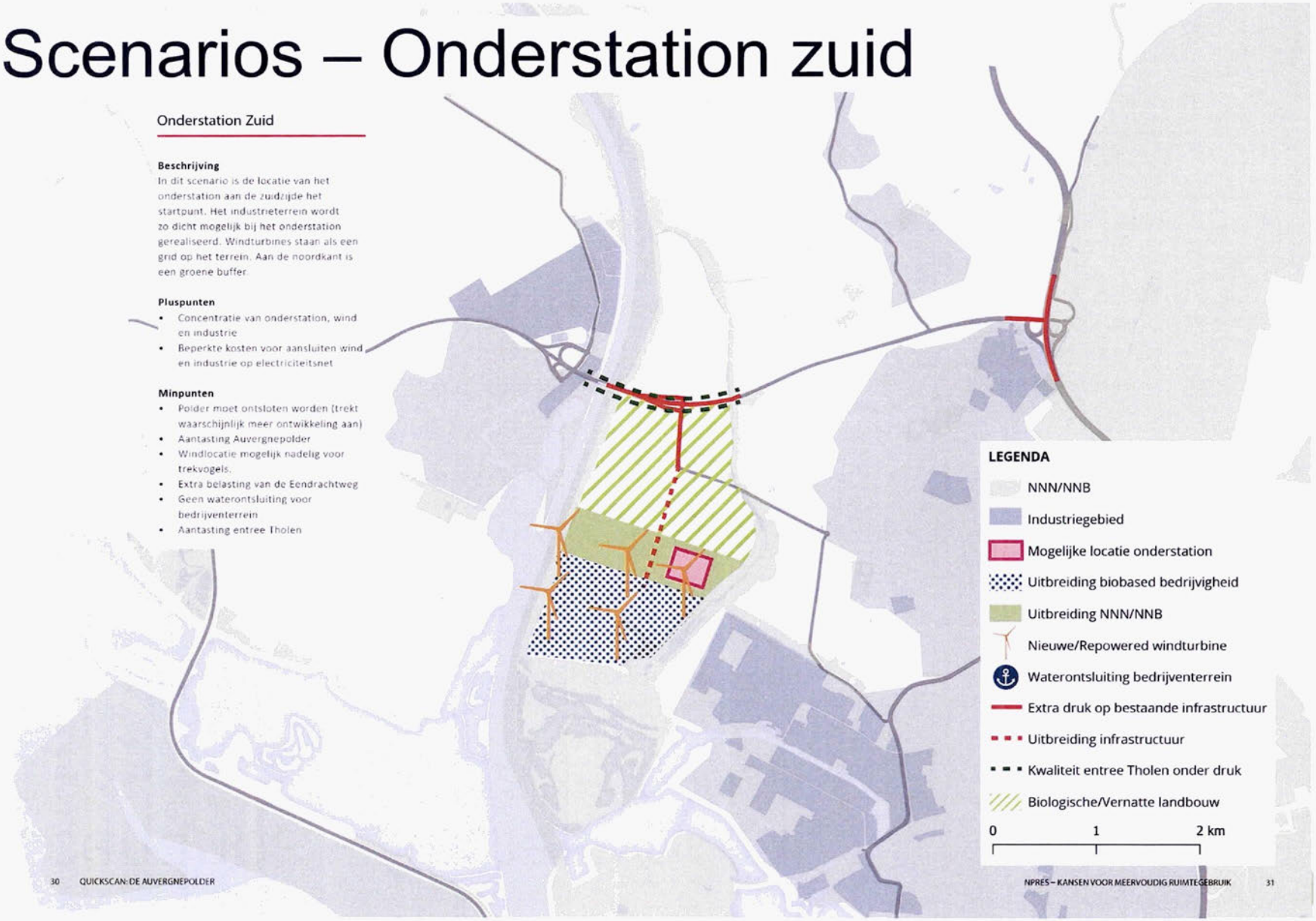

Scenarios – Samenwerking

Samenwerking Tholen, Bergen-op-Zoom en Steenbergen

Beschrijving

In dit Scenario gaat uit van samenwerking tussen Tholen, Bergen-op-Zoom en Steenbergen. De energieopgaven wordt als landschappelijk icoon op het grensgebied tussen de drie gemeenten ingepast. Het onderstation wordt zo dicht mogelijk bij de turbines gerealiseerd. De Theodorushaven wordt door herstructurering aantrekkelijk voor biobased bedrijven die een waterontsluiting benodigen. Bedrijventerrein Welgelegen richt zich op infrastructurele biobased bedrijven.

Pluspunten

- Concentratie van onderstation en wind
- Waterontsluiting voor bedrijventerrein
- De Auvergnepolder blijft vrij van verdichting
-

Minpunten

- Afstand tussen onderstation en industrie
- Windlocatie mogelijk nadelig voor trekvogels.

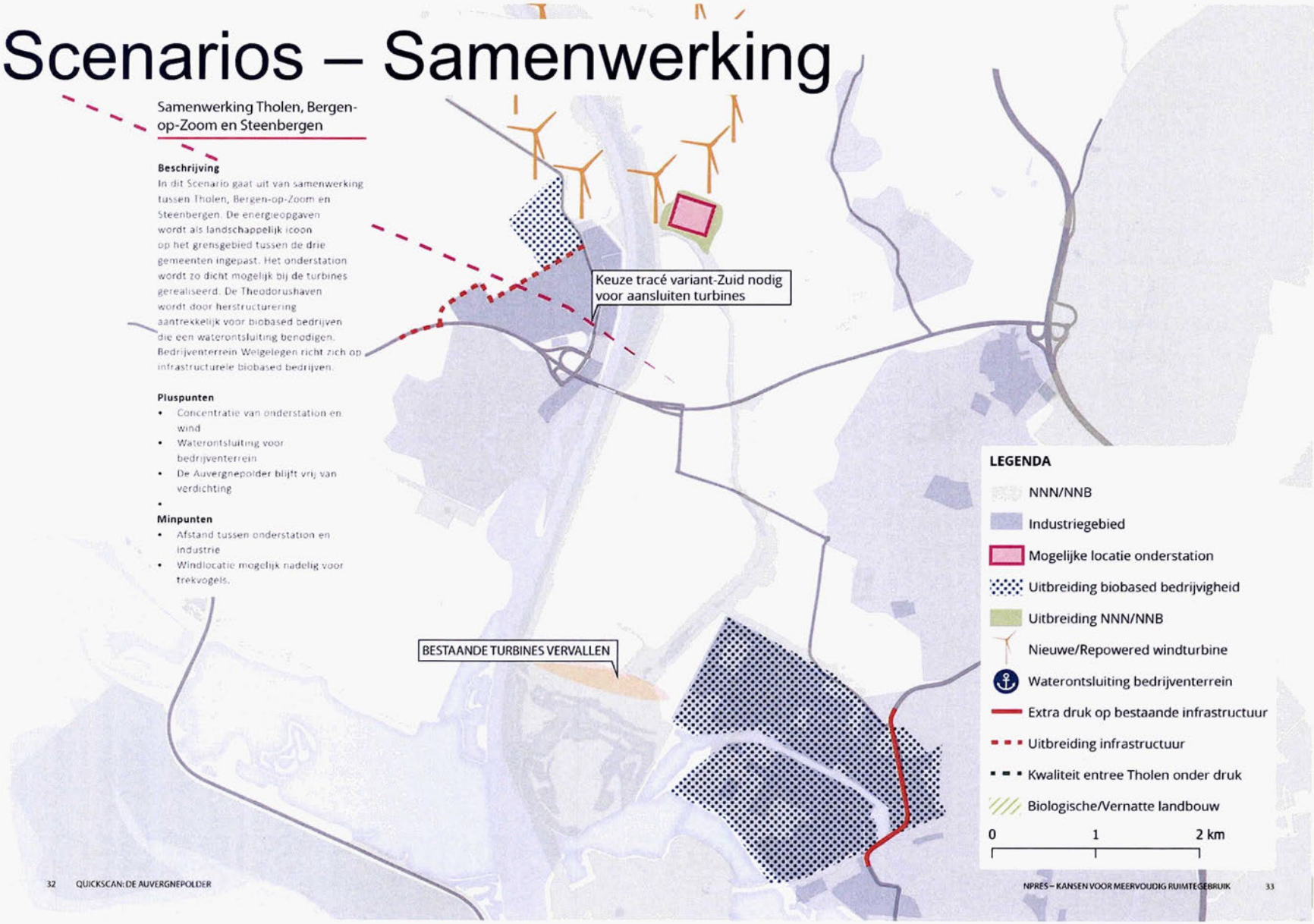

Conclusie

- De opgave van Bergen op Zoom – een biobased bedrijventerrein en invulling van de RES opgave – moet bekeken worden in een breder perspectief en op een grotere schaal.

- Samenwerking tussen de RES regio's, of specifieker de gemeenten Bergen op Zoom en Tholen is essentieel

- De RES opgave kan en mag niet als 'losse opgave' gezien worden

- Het ontbreken van voldoende strategisch planologische en ontwerpcapaciteit is een risico in dit soort opgaven.

- Er ligt een grote kans om opgaven te verbinden – zoals beoogd in de NOVI – mits dit ook in de verschillende gebiedsopgaven erkend wordt. Hierbij ligt een grote opgave in het ‘matchen’ van de tijdlijn van de verschillende opgaven

Ontwerpend onderzoek naar mogelijkheden van meervoudig ruimtegebruik en functiecombinaties

Nationaal Programma RES Regionale Energie Strategie

Bright

GENERATION .ENERGY

FABRICations.

van Paridon × de Groot

Observaties en advies NPRES

Bright
Generation.Energy
VPxDG
Fabrications

Introductie

De RES kent een heldere afkadering in ruimte (de RES-regio's) en tijd (deadlines op 1 juli en een horizon op 2030 en doorkijkje naar 2050). We zien dat veel mensen zich vol energie inzetten om het RES-proces in goede banen te leiden en bij te dragen aan de ruimtelijke transitie naar een duurzame samenleving. Het *doel*, een bijdrage aan de energieproductie van de decentrale overheden van 35 TWh, lijkt bij de afronding van de RES 1.0 ook gehaald.

Andere gebiedsprocessen – waar de duurzame productie van energie een *middel* kan zijn – hebben in veel gevallen een afwijkende of diffuse ruimtelijke begrenzing en ook een andere planning dan de RES. We zien dat hierdoor kansen voor meervoudig ruimtegebruik gemist worden, plannen nog niet goed van de grond komen, zaken blijven liggen, er tussendoor glippen of ronduit fout gaan.

De afgelopen jaren hebben wij ook ervaren hoe ingewikkeld het is om kennis over meervoudig ruimtegebruik in te brengen. In veel gevallen lijkt het complexiteit toe te voegen aan processen die al ingewikkeld zijn. Onderzoek naar meervoudig ruimtegebruik gebeurt abstract, zonder concrete locatie. In de planvorming rondom de zoekgebieden komen zo veel beperkingen naar voren dat er amper mogelijkheden zijn om de fysieke/technische aspecten (opbrengst, plaatsing, etc.) te onderzoeken van concrete ruimtelijke koppelingen, zoals energieopwekking in combinatie met natuur of landbouw.

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon × de Groot

Introductie

Hieronder beschrijven we een aantal van onze observaties. Deze zijn ingedeeld in vijf categorieën:

- Ruimtelijke conflicten
- Conflicten in tijd / planning
- Perverse / ongewilde financiële prikkels
- Kennis en capaciteit

Sturingsmogelijkheden
De vijf categorieën kunnen elkaar ook beïnvloeden. Zo kan een gebrek aan capaciteit (menskracht) ervoor zorgen dat complexe gebieden of onderwerpen (nog) niet zijn behandeld binnen een RES. Afstemming en samenhang tussen 'portefeuilles' of stakeholders komt onder druk bij het hanteren van strakke deadlines. Projectgestuurd en sectoraal werken kan ook leiden tot een verminderde aandacht voor reflectie en kennisdeling en -ontwikkeling. Waar mogelijk proberen we deze processen te verklaren om zo tot aanbevelingen en verbetering te komen.

Ruimtelijke conflicten

Duurzame energieopwekking wordt in veel regio's gezien als een 'hinder' die weggestopt moet worden. In plaats van ontwerp wordt er gesproken over inpassing: locaties waar de hinder het kleinst is, of waar toch al veel hinder is (infrastructuur, industrie) zijn in veel RES'en de hoofdmoot van de zoeklocaties. Opwekking van hernieuwbare energie wordt niet – of beperkt – gezien als ontwikkelkans. Deze grondhouding is de basis voor veel ruimtelijke conflicten. Als het wel gezien wordt als ontwikkelkans dan zijn bezwaren van actoren, net als bij monofunctionele ontwikkelingen – soms terecht en soms onterecht – sterk beperkend voor de mogelijkheden.

Voor veel transities, inclusief de RES, wordt gekozen voor gebiedsaanpakken. Naast de RES worden bijvoorbeeld Warmte, Woningbouw, Bedrijventerreinen en Landbouwtransitie op regionaal niveau ingestoken.
Door gebrek aan een concrete opgave van hogerhand ontstaan 'grensconflicten'. Er is te weinig oog voor grensoverschrijdende effecten van regionale keuzes.

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon x de Groot

Ruimtelijke conflicten

Daarnaast zijn de ruimteclaims die beschreven zijn in de RES – ook intern (binnen gemeenten, provincies en regio's) – niet goed afgestemd op de andere thema's en opgaven. Hierdoor wordt ruimte door meerdere thema's geclaimd. Communicatie tussen gemeente en provincie is daarbij vaak ontoereikend. Zeker als het gaat om de integrale afweging van verschillende thema's leidt dit mogelijk tot negatieve/tegenvallende uitkomsten.

Een goede visie in de ene gemeente (of provincie) wordt sterk beïnvloed door de plannen van de buren. Zo kan een goed inpassingsplan in een keer teniet gedaan worden. Dit leidt soms ook tot grensconflicten.

Bij het oplossen van dit soort grensconflicten moet het mogelijk zijn om RES-afspraken over duurzame productie en zoekgebieden ter discussie te stellen. Maar in deze discussie moet de beoogde opwek dan niet bijgesteld worden. Gezamenlijk zoeken naar een alternatief – over gemeente- of RES-grenzen heen – waarin dezelfde opwek gerealiseerd wordt, maar buiten bestaande zoekgebieden als dat nodig is. Ook houvast van bovenaf, bijvoorbeeld met betrekking tot het energiesysteem of een minimale hoeveelheid opwekking, kan helpen om tot betere bovenregionale afstemming te komen.

Conflicten in tijd/planning

Botsende tijdslijnen: de snelheid die nodig is om de doelen voor 2030 en 2050 te halen wachten niet altijd met zorgvuldige uitwerking maar ook niet met de daadwerkelijke uitvoering.

Sommige opgaven of processen die in een gebied speelden ten tijde van de ontwikkeling van de RES 1.0 zijn weleens 'weggelaten' als input in de RES, juist door de gevoeligheid van deze processen. Hierdoor zijn in sommige gevallen gebieden die wel degelijk potentie hebben uiteindelijk niet in de RES beland. Deze gebieden komen nu, in gesprekken over een vervolg of afweging met ander thema's wel naar voren, maar conflicteren dan met de afspraken uit de RES; ze liggen namelijk buiten de vastgelegde zoekgebieden. En waar het toevoegen van zoekgebieden theoretisch mogelijk is, blijkt dit in de praktijk zeer lastig.

Perverse / ongewilde financiële prikkels

De op efficiëntie gerichte SDE+ en ++ nemen ruimtelijke kwaliteit (nog) niet mee als indicator of afweging. Hierdoor wordt tussenruimte voor natuur, natuurontwikkeling en inpassing niet beloond maar feitelijk afgestraft. Daarmee maakt de SDE+/++ het creëren van ruimtelijke kwaliteit buitengewoon moeilijk. **Voor een goede ontwikkeling van de RES zou een stap gemaakt moeten worden naar een integrale beloning: energieopbrengst, biodiversiteit, waterberging, bruto/netto ruimtegebruik etc.**

De SDE is een economische prikkel die andere maatschappelijk relevante opgaven wegconcurreert. **Subsidie is op zichzelf een verstandige stap voor de transitie, maar enkel als de andere opgaven – op zijn minst – gelijkwaardig ondersteund worden. Een integrale gebiedsaanpak komt niet van de grond als de verschillende opgaven ongelijk gewaardeerd en gesubsidieerd worden.**

Opwekking van zonne-energie levert meer geld op dan landbouw. Wanneer een agrariër grond verkoopt of verpacht tbv energieopwekking komt veel kapitaal vrij in het gebied, waardoor ook op regionaal niveau investeringskracht ontstaat om nieuwe landbouwgrond op te kopen. Daarom leiden de zoekgebieden van de RES nu al tot speculatie: naast agrariërs kopen ook andere investeerders gronden op. Het gevolg is dat de grondprijs toeneemt wat – ook bij het uitblijven van duurzame energieprojecten – andere maatschappelijke opgaven in de weg zit. Denk hierbij aan de extensivering van de landbouw, meer ruimte voor natuur, klimaatadaptatie, etc. Prijsopdrijving maakt dit – nog – moeilijker en duurder.

Perverse / ongewilde financiële prikkels

Het uitkopen van stoppende (agrarische) bedrijven in een gebied heeft weinig zin. Het zorgt voor een kapitaalinjectie in het gebied met onduidelijke neveneffecten. Er is weinig sturing op het vrijkomende kapitaal, dat immers in private handen terecht komt, waardoor dit niet of beperkt met maatschappelijke meerwaarde geherinvesteerd wordt. **Er moet gericht uitgekocht worden op gebiedsdoelen, niet alleen op het verlagen van de uitstoot.**

Naast bovenstaande effecten treedt er een effect op van het verder uiteendrijven van grotere en kleinere agrariërs. Grote boerenbedrijven kunnen makkelijker investeren in duurzame energie, doordat ze beschikken over meer middelen, maar ook omdat ze meer ruimte 'over' hebben. Dit werkt schaalvergroting ook in de hand; de opbrengsten van de duurzame opwek komen – weer – bij de grotere partijen terecht. Kleine agrariërs zijn hierbij sterk in het nadeel. Het gevolg is dat we op deze manier een (rechts)persoon financieel beter maken en niet het gehele gebied.

Minder ambitieuze boeren kijken ook veel naar de optimalisatie op bedrijfs- of lokaal niveau: het bedrijf energieneutraal maken, maar niet kijken naar de potentie van de bijdrage van datzelfde bedrijf voor het collectief. Er wordt bijvoorbeeld een kleine EAZ molen geplaatst om de melkmachine te laten draaien, verdere opwekpotentie wordt onbenut gelaten.

In veel RES'en, en bij vergunningverlening, wordt een tijdstermijn gekoppeld aan de opwek van duurzame energie op agrarische gronden. Een zonneveld wordt vergund voor 25 jaar waarna het weer terug moet naar de originele staat. Dit maakt de (blijvende) ontwikkeling van maatschappelijke doelen als natuur, waterberging of ander secundaire functies waar een investering voor vereist is, moeilijk. Mogelijkheden om te komen tot een financiële afwaardering van de gronden (naar bijvoorbeeld natuur) blijven onbenut. 'Blijvend grasland' vereist bijvoorbeeld dat – na afwijkend gebruik – de toestand teruggebracht wordt naar gras.

Kennis en capaciteit

Er is – in het algemeen – te weinig kennis van de energietransitie bij de verschillende overheden. De kennis die in huis beschikbaar is, is vaak onvoldoende om visies te maken en plannen te toetsen. De combinatie van de RES-opgave, warmtetransitieplannen en de andere grote thema's groeien veel gemeenten boven het hoofd. Het combineren van deze transities en reguliere opgaven, zoals de woningbouwopgave, werkvoorziening of mobiliteitsopgaven, vereisen complexe/strategische keuzes. Hiervoor is geen of beperkt capaciteit.

Na de afronding van de RES 1.0 komt de verantwoordelijkheid voor uitvoering grotendeels bij gemeenten te liggen. Voor veel RES'en worden de programmabureaus afgebouwd of gaan deze in 'slaapstand', waarmee veel kennis verloren kan gaan. Terwijl juist in deze fase de regiobrede kennis en structuur van deze organisaties wenselijk is om de verdere integratie van de RES met de andere transitiethema's en 'reguliere' ruimtelijke opgaven vorm te geven.

Gemeenten hebben veelal nog geen compleet afwegingskader voor de inpassing of het toestaan van energieprojecten. Hierdoor zijn gemeenten met ambitie veelal afhankelijk van een (privaat) initiatief met daarin een 'gekleurd' beeld van wat relevant of goed is. Er is ook geen alternatief voorhanden als je alleen kunt reageren op de initiatieven. Hierdoor wordt soms gekozen voor het "waarderen van alleen goede plannen". Deze manier van wegen werkt willekeur in de hand en de vraag is hoe lang zo'n aanpak stand houdt.

Zorg voor continuïteit van de opgebouwde kennis en netwerken, gebiedsgerelateerd en regio-overstijgend, om gemeenten bij te staan bij de uitvoering van de RES-plannen. Dit kan door te zorgen dat de mensen van de programmabureaus bij gemeenten en provincies doorwerken aan de uitvoering van de plannen. Met een (regionaal of nationaal) programma, agentschap of expertcentrum kunnen zij hun kennis en ervaring breed delen met ambtenaren die nog weinig ervaring hebben met de complexiteit van de energietransitie en de RES.

GENERATION ENERGY BRIGHT The Cloud Collective FABRICations. van Paridon × de Groot

Sturingsmogelijkheden (kavel vs gebied, markt vs overheid)

De RES 1.0 en de beoogde 2.0 hebben de regio als uitgangspunt. Hierdoor wordt op het niveau van de regio een aantal besluiten genomen. Dit resulteert in zoek- of aandachtsgebieden. Echter, bij de uitwerking op gemeentelijk niveau kan de gemeente slechts beperkt sturen. De input in de RES is weliswaar – deels – van dezelfde gemeente, maar veelal zit de weging van andere thema's hier nog niet in. Hierdoor zal op gemeentelijk niveau steeds een nieuwe afweging gemaakt moeten worden, waarbij de beperkingen van de zoekgebieden dwingend kunnen voelen/zijn. Dit maakt de bewegingsruimte van lokale partijen beperkt. Belangen op gemeentelijk niveau en de zoekgebieden van de RES zijn immers niet gelijk.

Wij kunnen als ontwerpers, samen met de RES-regio en de gemeente, veel ontwerpen en bedenken, maar het mist ontwerpers en gemeenten vaak aan mogelijkheden om resultaten af te dwingen. Wat betreft sommige functiecombinaties of opgaven hebben gemeenten überhaupt weinig tot niets te zeggen of geen invloed op de ontwikkeling. Als het gaat om de grote transities, zoals de landbouwtransitie, bestaan weinig instrumenten op gemeentelijk niveau. Het instrumentarium ligt voornamelijk bij provincie en rijk, waardoor het integreren van opgaven en het stellen van voorwaarden moeilijk is.

De gemeente beschikt ook niet over de mogelijkheid om bepaalde gebieden wel of niet te ontwikkelen. Bij de woningbouwopgave gaat de gemeente over het wel of niet aanleggen van nutsvoorzieningen en het eventueel bouwrijp maken van gronden. Bij het aanleggen van een windpark of zonneveld geldt voor de netbeheerder een wettelijke aansluitplicht waar de gemeente geen enkele invloed op heeft.

Sturingsmogelijkheden (kavel vs gebied, markt vs overheid)

Zonder initiatieven blijft een uitwerking, visie of inpassingsplan vaak achterweg. Dit komt deels door het ontbreken van kennis maar ook omdat gemeenten eventuele ontwikkelingen niet van tevoren al zaken willen opleggen die negatieve effecten hebben op de komst. Te hoge eisen voor natuur of recreatie bij een zonneveld kunnen ervoor zorgen dat ontwikkelaars hun heil elders zoeken. Dit raakt aan de beschrijving van invloed: maak het ruimtelijk plan 'te goed' dan gaat de ontwikkelaar naar een makkelijk gebied, wat ook nog steeds in dezelfde gemeente kan liggen.

Er is een sterke afhankelijkheid van een (lokaal) initiatief en de initiatiefnemers. Deze initiatiefnemers krijgen hierdoor relatief veel macht. Dit komt deels door het ontbreken van de mogelijkheid voor een gemeente om zelf het initiatief te nemen en energie op te wekken; het gemeentelijk energiebedrijf bestaat immers niet meer. Daarnaast zijn gemeenten en provincies ook uitgesloten van SDE-subsidies.

Het concretiseren van zoekgebieden zonder een initiatiefnemer gaat niet. De eisen die gemeenten of RES-regio's stellen zijn locatiegebonden en de markt niet. **Initiatiefnemers zouden dienend moeten zijn aan het RES-proces in plaats van 'jagen' op locaties. De invloed van markt en marktopportunisme is – deels door subsidieprikkels – nu heel hoog.**

Veel van de andere ruimtelijke thema's worden 'toegewezen' of gepland. Bij energie is het enkel een zoekgebied zonder directie of regie. Dit is waarschijnlijk het gevolg van het ontbreken van sturingsmogelijkheden van (lagere) overheden.

De RES heeft een opwekdoel van 35 TWh. Hiermee is de opwek een doel op zichzelf geworden. Toch zou in de gemeentelijke aanpak gekeken moeten worden naar een manier om energie in te zetten als middel voor een ruimtelijk proces en niet als doel op zichzelf. **Het lijkt daarom verstandig in de omgevingsvisie vast te leggen onder welke ruimtelijke voorwaarde opwek van duurzame energie mogelijk is en welke gebiedsambities ondersteund kunnen worden.**

Ontwerpend onderzoek naar mogelijkheden van meervoudig ruimtegebruik en functiecombinaties

Nationaal Programma RES Regionale Energie Strategie

Bright

GENERATION .ENERGY

FABRICations.

van Paridon × de Groot